DOUĂ PREFIXE „NEPRODUCTIVE” (2)

SERGIU DRINCU
Universitatea „Tibiscus”, Timişoara

Cuvinte-cheie: *limba română, formarea cuvintelor, prefixarea*

Prefixul v. sl. ***o-*** avea, după cum am arătat în studiul anterior*, şi varianta ***ob-***. Prefixul avea sensul „în jurul, împrejurul” sau „deasupra” şi se ataşa la adjective şi adverbe, dar şi la verbe, dobândind, în tot mai multe cazuri, valoare aspectuală, ceea ce a dus la o estompare a sensului său lexical. Această estompare este şi mai accentuată la substantivele deverbale, mergând până la interpretarea derivatului ca o singură unitate lexicală.

O parte din derivatele cu această variantă au fost analizate în studiul amintit. În continuare ne vom referi la alte formaţii cu ***ob-*** indicând, după MDA, şi prima atestare.

obadă s. f. (1) (cca 1620) IORGA, D. B. I, 37: „Instrument de imobilizat picioarele deţinuţilor”: *Face Vodă obedze fără samă molte*. DOSOFTEI, PS, 269/5: *Suspinele celor din obeade*. (2) „Bucăţile din lemn din care se compune cercul roatei”: *Strâmbă-Lemne loa stejarul cât de gros, îl îndoia cu mânile şi-l făcea obadă de roată* NEGRUZZI, S. I, 245. Din slavon. оБѣдъ (DA, MDA). Scriban trimite la etimonul primar: vsl. *obvodŭ*, din *ob-voditi*, baza de derivare apărând şi la *iz-vodesc, do-* şi *ne-vedesc,* dar mai ales la *pod-voadă.*

obârşí vb. IV. PALIA (1581), ap. DHLR, II, 517 (DA): (1) „A (se) termina, a (se) sfârşi”: *În şase dzile lucreadză şi tot lucrul obârşaşte*. (2) „A urma, a îndeplini”: *Învăţăturile lu(i)... cu drag să le obârşim*. CORESI, EV. 101. (3) „a trăi”: *45 de ani au obârşit aşea, nice căşcioară, nice colibă trebuindu-ş*. DOSOFTEI, V. S.

BDD-A28399 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:25 UTC)

ianuarie 23^{v}/20. În ce privește vechimea, în TDRG^{2} (2000) se trimite la *Evangheliarul slavo-român de la Sibiu 1551-1553*, ediția Emil Petrovici, L. Demeny, București, 1971 (1551/3 ES 176; Mt 8, 1). După Scriban, este vorba de vsl *obrŭšati* „sfârșesc, termin", provenit din **ob-vrŭšati*. La fel TDRG^{2} (2000) și Ciorănescu (2001), acesta cu comentariul: „Semantismul derivatului este ciudat, dar depinde de sl., unde *obrusi* „parte superioară" se percepe ca „parte finală", de unde *obrušati* „a termina, a isprăvi" (5765)". DA, MDA, din *obârșie* < v. sl. *обрѣшъ,* dar și cu trimitere la v. sl. *обрѣšamu* (DA). La rigoare, prefixul în cauză poate fi identificat și în ***obârșie*** „sfârșit, capăt; început, origine; scop", al cărui etimon, *obrŭšĭ,* обрѣшь*,* pare a fi un postverbal de la **ob*-vrŭšatĭ, însemnând „partea de sus, înălțime", la baza ambelor formații stând subst. *vrŭhŭ* „vârf" (Scriban).

obială „Bucată de pânză sau de postav care se punea în cizme ori în opinci în loc de ciorap sau peste ciorap". M. COSTIN, LET. I, 28/7: *În obiele de lână.* (Sau: *Obiiale vechi și funii vechi*. BIBLIA (1688), 518^{2}/57). Și aici etimologia primară pune în evidență prefixul: vsl. **obĭelo*, din *obiti – obiĭon, ob-viti*, a învăli, a învălătuci, a lega, din *viti – viĭon* (Scriban). Din bg. обияло (DA, MDA).

obicei „Deprindere, rânduială". CORESI, EV. 498: *Și obiceai încă era, întru aceaia featele să nu lăcuiască*[1]. Cf. și PALIA (1581), 116/10. Sau: *Să mai îmblânziră arapii aceia, învățînd obiceile eghiptenilor*. HERODOT (1645), 102, cf. 363, 399. *Se cade a se purtare craii, împărații și domnii în podoabe și în obiceaie de cinste*. URECHE, LET. I, 103/20. *Multe obiceaiuri de a râmlenilor sînt acmu la turci*. N. COSTIN, L., 126, cf. 111. Provine din bg. обичай (DA, MDA). După Scriban, este vorba de vsl. *obyčai,* avându-l la bază pe *uciti – učon*, îl învăț pe altul[2].

obicni vb. IV. PSALT. 226, cf. CORESI, PS. 299/2 „A deprinde, a învăța; a obișnui ceva": *Mestecară-se întru limbi și obicniră* (d e p r i n s e r ă C^{2}, D) *lucrurele lor*. Din slavonul обыкнѫти. Cuvântul românesc este analizabil prin *oticni* (din vsl.**otiknonti*, Scriban) și chiar prin *icni* (din bg. *íknahъ*, aoristul lui *íkamъ* „sughiț" DA, MDA).

BDD-A28399 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:25 UTC)

oblădui vb. IV PSALT. 141 „A domni”: *Oblădui-va [...] de la mare până la mare*. Are la bază v.sl. *obladovati,* обладовати (MDA; Scriban indică și proveniența acestuia din **ob-vlastĭ*, cu trimitere și la *vlăduiesc*).

oblânc „Parte de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată”. NECULCE, L. 13: *Au tras Petru Vodă înapoi în popă cu arcul și l-au lovit cu săgeata în oblâncul șelii*. Etimonul este vsl.облѫкъ (DA, MDA). Ca de obicei, Scriban urmărește structura cuvântului în slavă, unde baza de derivare este *lonkŭ*, „arc”[3].

obleágă **s. f.** (reg. ***obleág)*** GOLESCU, C.; ALR I 915/840: (1) (Ban., Olt.) „Pământ lăsat necultivat pentru pășune”. (2) „Fânul cosit de pe acest pământ”. Proveniența, general acceptată, este v. sl. *oblĕgati,* облѣгати din v. sl. *ob-lĭegati; ob-lešti, lešti, -lengon* „a se culca, a se lăsa” (Scriban, care trimite și la *oblojesc*).

obnovlenie s. f. PSALT. 49: (1) „Sfințire, târnosire (a unei biserici), hram”: *Cântecul cântecelor noitului (de obnovleniia* a d e c ă d e r o d i n e D) *caseei lui David*. (2) „Sărbătorire, pomenire”: *Într-aceastaș dzî s-au tâlnit și obnovleniile pr[eas]v[i]ntei dumnădzău născătoarei*. DOSOFTEI V. S. septembrie 9ᵛ/23. Din v. sl. обновлєниє (DA, MDA). Scriban pune în evidență și prefixul: vsl. *obŭ-novlĭeníĭe* „restabilire, refacere”.

Un alt caz aparte este cel al lui ***obișnui*** pentru care MDA identifică prima atestare la CANTEMIR, HR. 367. Numai că acolo apare forma ***obiciui***: *Pecinighii pre pustii câmpii... și cu dânsele* [cu fiarele] *viața a-și purta să obiciuisă*. Regăsim forma și la pag. 105: *Ca puiul șarpelui, capul rădicând, obiciuitele lor și veninoase mușcături în trupul împărății romanilor să înfigă.* La fel în BIBLIA (1688), 356 ½: *Iară băutura aceasta nu după legea cea obiciuită să făcea, ce așa au vrut împăratul.* Dacă, sub raport etimologic, pentru ***obișnui*** dicționarele trimit la ***obícină*** „Obicei” (< bg. обично „Obicei, lege” etc., cf. DA, MDA), pentru ***obiciui*** etimonul indicat este ***obicíi*** (ALR I 1310/387, pl. ***obicíuri*** ib. ALR II, 3229/762 și ***obicie***), variantă a lui ***obicei,*** din bg. обичай (DA, MDA). De altfel, la Scriban cuvântul-titlu este ***obiciuit, -ă*** „Obișnuit, deprins”, formă

BDD-A28399 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:25 UTC)

atestată la N. COST. 2, 34, însă cu trimitere la ***obícĭnă*** (< vsl ***obyčĭnŭ***). Din punctul nostru de vedere, indicarea ca etimon a lui ***obicíi*** este mai aproape de realitate, ea explcând, fără dificultăți, forma, dar și semantica lui ***obiciui***. Suntem, ca atare, în fața a două cuvinte: ***obișnui*** și ***obiciui***, iar nu o variantă a ultimului față de primul.

O anumită complicație prezintă și ***obârcui*** vb. IV, cu o singură atestare în ARHIVA XXVIII, 239, fără citat explicativ, s. v. ***orbecăi***, cu trimitere la *bârcâi*, iar de aici la *zbârcâi* vb. IV, cu indicația semantică: (Prin nord-estul Munteniei și prin sudul Transilvaniei) „A mulge sau a suge” (ALR SN h 301/537, cf. și Scriban D). Etimologia este prefixul *z-* + *bârcâi*, fără ca acestuia din urmă să i se consacre un articol lexicografic aparte (DA, MDA). Îl întâlnim însă la Scriban, ***bârcâĭ***, ***-ĭesc***, pus în legătură cu vsl *brŭkati „amestec”, „deranjez”, cf. și srb. *brkati, bg. bŭrkam*, întâlnit în Sud, cu sensul „murdăresc, mâzgălesc cu creionu ori cu condeiu, vorbind de cărți și de caiete”. Scriban îl înregistrează și pe *zbârcâi* cu sensurile „mâzgălesc”, „mozolesc țâța ca să se scurgă tot laptele, vorbind de viței după ce s-a muls vaca”, pe care îl pune în legătură cu srb. *zbrka* „amestecătură”, „dezordine”. În ce-l privește pe ***obârcui***, el apare prin Oltenia, cu sensul „orbăcăi, rătăcesc mult până nemeresc”, derivat de Scriban din vsl. **o-brŭkati* (v. supra, *brŭkati*).

Un alt prefix discutat în studiul amintit (v. *Nota*), a fost ***o$_2$-***, provenit din v. sl. ***oy-***. La exemplele analizate acolo, îl adăugăm pe ***ovârși*** vb. IV. Tranz. N. COSTIN, LET^2 I A, 481 (cf. BL VI, 147, SCRIBAN, D.). „A completa, a întregi, a împlini”: *Spre o ovărșire aceste ponturi și așezământuri, cu iscălitura de mânele noastre... le vom întări*. Din slavonul оувръшити „a săvârși, a împlini”. Analizabil prin *covârși, obârși, săvârși*, dar și prin *vârf* (DA, MDA).

Concluziile din prima parte a studiului (vezi Nota) rămân valabile și pentru datele din acest „apendix”, cu precizarea că cercetările de acest tip se plasează între lexicologie și formarea cuvintelor, urmărind, de fapt, comportamentul unor entități lexicale în interiorul limbii române literare vechi.

BDD-A28399 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:25 UTC)

Note:

*Prima parte a acestui studiu a apărut în vol. *In honorem magistri Crişu Dascălu 75*, Editura David Press Print, Timişoara, 2016, p. 131-146.

1. În MDA prima atestare este TETRAEV. (1574) = *La versione rumena del Vangelo di Matteo, tratta del Tetrevangelion del 1574* (ms. del Museo Britanico: Horbey 6311b) e publicata per la prima volta da M. Gaster in „Archivio glottologico italiano", vol. XII, p. 197-253; *Tetraevanghelul diaconului Coresi din 1561*, prelucrat de M. Gaster, Bucureşti, Imprimeriile statului, 1929. Din punctul nostru de vedere, ca primă atestare trebuie luată în considerare cea din DA.
2. Tot cu sensul „obicei" apare şi ***obícină*** la VARLAAM,C. 67, ca primă atestare: *Această obicină ştiind oamenii din Ierusalim... ieşiră înaintea lui*. Din bg. обично (DA, MDA). Scriban îl plasează tot în vsl.: *obyčinŭ*, obişnuit.
3. Diferitele variante ale cuvântului sunt analizate de Al. Graur, *Etimologii românești,* Editura Academiei R. P. R., București, 1963, p. 104.

Bibliografie:

Max Auerbach, *Die Verbalpräfixe im Dakorumänischen*, în „Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache (Rumänisches Seminar)" zu Leipzig, XIX-XX (1913), p. 209-264 (Auerbach 1913).

Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sârbocroată ale vocabularului dacoromân. Elementi srpskohrvatskog porekla u dakorumunskom rečniku*. Editura Academiei Republicii Socialiste România. Novinsko Preduzeće „Libertatea", Pančevo, 1974 (Gămulescu 1974).

André Meillet, *Le slave commun*. Second édition revue et augmentée. Avec le concours de A. Vaillant, Librairie Honoré Champion, Éditeur, Paris, 1965. G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, Editura Academiei Republicii Populare Române, București, 1960 (Mihăilă 1960).

Pandele Olteanu (coord.), *Slava veche şi slavona românească*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti, 1975.

Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke. Jugoslovenska Akademija Znanosti i Umjetnosti, Zagreb, 1973 (2 vol.).

Th. Trâpcea, *Cuvintele de origine sârbească din dialectal bănățean (glosar)*, „Analele Universității din Timișoara", II, 1964, p. 266-273 (Trâpcea I).

Th. Trâpcea, *Cuvinte sârbești în subdialectul bănățean și importanța lor*, „Scrisul Bănățean", XIV, nr. 3 (107), p. 68-77 (Trâpcea II).

BDD-A28399 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:25 UTC)

André Vaillant, *Manuel du vieux slave*. Tome I: *Grammaire*. Seconde édition revue et augmentée, Institut d´Études Slaves, Paris, 1964.
O. Vinţeler, *Cu privire la nuanţele de aspect ale verbelor româneşti de origine slavă*, „Studii şi Cercetări Lingvistice", 1969, nr. 1, p.81-92 (Vinţeler 1969).

TWO "UNPRODUCTIVE" PREFIXES

Abstract

Keywords: *romanian language, word formation, prefixation*

The author analyses two prefixes of ancient Slavic provenance, ***o-*** and ***u-***, following a description of the status of the two prefixes in the old Romanian literary language. He considers that in this type of analysis it is useful and necessary to take into consideration both the prefixes *in se*, even non-productive, and the words derived with them. Thus, research finds its place at the border between lexicology and word formation.

BDD-A28399 © 2017 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.77 (2026-11-18 10:57:25 UTC)